

Konkurentu informācijas apmaiņa ar trešo personu starpniecību

Kā rīkojas konkurenti, kad tie iegūst viens otra informāciju par cenām, apjomiem, klientiem, norēķinu termiņiem, nākotnes nodomiem?

Konkurē niknāk, jo saprot, ka otrs ir uzzinājis, kā pretinieka piedāvājumu var pārspēt? Konkurē mērenāk, jo apzinās, ka miers baro, bet nemiers posta, tāpēc nonāk pie kopīgas sapratnes, ka iegūs vairāk, ja izvairīsies no cīņas?

Atbilde ir atkarīga no tirgus struktūras un preču veida. Ja konkurentu nav daudz un tie ilgstošā periodā var vērot viens otra rīcību, ja preces (pakalpojumi) ir viegli salīdzināmas, ja pieprasījums ir neelastīgs un ja noklusētās vienošanās pārkāpēju var identificēt un „sodīt” ar cenu karu, visticamāk, informācijas apmaiņa izraisīs konkurences vājināšanos. Ja kāds no šiem priekšnoteikumiem nav izpildīts, informācijas apmaiņa, visticamāk, nekaitēs.

Tomēr Latvijas, Eiropas Savienības (ES) un citu jurisdikciju konkurences likumi principā konkurentiem aizliedz apmainīties ar saimnieciska rakstura informāciju, ja vien tie nepierāda acīmredzamu nepieciešamību to darīt (ir pieļaujams, piemēram, apmainīties ar informāciju par sliktajiem debitoriem). **Konkurences aizsardzības iestāde lielākoties neinteresējas, vai konkrētais tirgus ir tāds, kurā informāciju tiešām var izmantot konkurences vājināšanai. Principiālā aizlieguma iemesls ir vienkārs: ja konkurenti apmainās ar informāciju, var pieņemt, ka viņi meklē labumu sev, nevis pašizliedzīgi cenšas konkurēt intensīvāk.**

Beidzamo aptuveni desmit gadu laikā iestādes konkurentu informācijas apmaiņu arvien biežāk uzlūko kā patstāvīgu pārkāpumu atšķirībā no agrākās prakses, kurā informācijas apmaiņa parasti bija tikai papildu pierādījums kartēļa pastāvēšanai. Līdz ar to informācijas plūsma starp konkurentiem biežāk rada pārkāpuma risku.

Netiešas informācijas apmaiņas aizliegums

Aizliegums konkurentiem apmainīties ar informāciju var būt

piemērojams ne tikai tiešai, bet arī netiešai informācijas plūsmai. ES Komisija pamatnostādņēs par konkurentu jeb tā sauktajiem horizontālajiem nolīgumiem skaidro, ka „(..) datu kopīga izmantošana var būt netieša, starpniecībai izmantojot kopēju aģentūru (piemēram, tirdzniecības apvienību) vai trešās personas, piemēram, tirgus izpētes organizācijas vai uzņēmumu piegādātājus un mazumtirgotājus”.¹

Šādas situācijas mēdz saukt par trīsstūrveida vai *hub-and-spoke*² informācijas apmaiņu. Turklāt runa ir par nepubliku saziņu. Ja informācijas apmaiņa notiek publisku paziņojumu veidā, var rasties aizdomas par cenu vai citu konkurences parametru „signalizēšanu”, kas ir atsevišķs konkurences tiesību jautājums.

Latvijas Konkurences padome pagaidām nav konstatējusi nevienu trīsstūrveida pārkāpumu. Piemēri ir atrodami citu valstu praksē:

■ 2008. gadā Somijas konkurences un patērētāju aizsardzības iestāde konstatēja, ka trīs lielākās mazumtirgotāju ķēdes pārkāpj Somijas un ES konkurences tiesībās pastāvošo vienošanās aizliegumu, nosūtot tirgus izpētes pakalpojumu sniedzējam *AC Nielsen* savus un preti saņemot konkurentu datus. Informācijas apmaiņa notika reizi nedēļā, un saņemtās ziņas saturēja detalizētus rādītājus par pārdošanas apjomiem. Naudas sodu iesaistītajiem uzņēmumiem iestāde neuzlika, taču tie apņēmās informācijas apmaiņu pārtraukt.

■ 2011. gadā Apvienotās Karalistes konkurences aizsardzības iestāde sodīja četras mazumtirdzniecības ķēdes un piecus piena produktu ražotājus ar naudas sodu

50 miljonu GBP apmērā par mazumtirdzniecības cenu koordinēšanu. Pārkāpums tika veikts, mazumtirgotājiem caur ražotājiem apmainoties ar informāciju par plānotajiem mazumtirdzniecības cenu pieaugumiem.

■ 2013. gadā tiesa ASV lēma, ka elektronikas un programmatūras ražotājs *Apple* ir pārkāpis vienošanās aizliegumu, palīdzot piecām izdevniecībām īstenot nodomu par e-grāmatu cenu palielināšanu. Pārkāpums notika, *Apple* cenšoties izveidot jaunu, ar *Amazon* konkurējošu platformu e-grāmatu izplatīšanai. *Apple* loma izpaudās citastarp kā starpniecība izdevēju pozīcijas sakapošanā. 2014. gadā ar izlīgumu *Apple* apņēmās maksāt zaudējumus 450 miljonu USD apmērā.

■ Šā gada jūnijā Beļģijas konkurences aizsardzības iestāde un 18 tirgotāji un ražotāji noslēdza izlīgumu, kurā uzņēmumi piekrita, ka izdarījuši pārkāpumu, un apņēmās samaksāt 174 miljonu EUR lielu naudas sodu. Pārkāpums izpaudās kā ikdienas patēriņa preču mazumtirdzniecības cenu koordinēšana, kuru mazumtirgotāji veica ar piegādātāju starpniecību. Dažās epizodēs pārkāpumu iniciatori bija piegādātāji, citās – mazumtirgotāji.

■ Arī šā gada jūnijā Vācijas konkurences aizsardzības iestāde noslēdza izlīgumu ar ražotājiem un mazumtirgotājiem sakarā ar pārkāpumiem kafijas un saldumu tirgū. Pēc ražotāju pieprasījuma un ar viņu starpniecību mazumtirdzniecības ķēdes bija apmainījušās ar informāciju par mazumtirdzniecības cenu palielināšanas plāniem. Iesaistītie uzņēmumi apņēmās samaksāt naudas sodus 152 miljonu EUR apmērā.

Konkurences tiesību piemērošanas prakse liecina, ka netieša konkurentu informācijas apmaiņa rada pārkāpuma risku arī starpniekam: viņš tiek uzskatīts par aizliegtās vienošanās dalībnieku. Nav nozīmes tam, vai starpnieks ražošanas (izplāšanas) ķēdē atrodas augšup vai lejup no informāciju sniegušajiem un saņēmušajiem konkurentiem. Piemēram, var tikt sodīts ražotājs vai vairumtirgotājs, kas nodrošina datu plūsmu starp mazumtirgotājiem, un var tikt sodīts mazumtirgotājs, kas tādā pašā veidā „palīdz” vairumtirgotājiem vai ražotājiem.

Potenciāli strīdīgs varētu būt jautājums par starpnieka atbildību, ja tas neapzinās citu tirgus dalībnieku nolūku ar viņa palīdzību iegūtās ziņas izmantot konkurencei kaitīgā veidā. ES tiesu prakse liek domāt, ka starpniekam būtu grūti uzturēt šādu argumentu, jo nāktos pierādīt, ka tas ne tikai nesaprata, bet arī nevarēja saprast informācijas apmaiņā iesaistīto konkurentu nodomu. Šādu minējumu atbalsta spriedums tā sauktajā organiskā peroksīda kartrēļa lietā:

„Lai pierādītu, ka uzņēmums ir piedalījies vienotā nolīgumā, kuru veido darbību, kas nav izdarītas vienlaikus, kopums, (...) ir jāpierāda, ka minētais uzņēmums ir centies ar savu rīcību veicināt kopīgo mērķu, uz ko tiecās visi dalībnieki, sasniegšanu un ka tas zināja par faktisko rīcību, ko bija iecerējuši vai istenojuši citi uzņēmumi, lai sasniegtu to pašu mērķi, vai ka tas varēja paredzēt šādu rīcību un ka tas bija gatavs uzņemties risku.”³

Pārkāpuma risks uzņēmumam pastāv neatkarīgi no tā, kas ir bijis informācijas netiešās apmaiņas iniciators. Konkurences aizsardzības iestādes ir piemērojušas sodus piegādātājiem, kuri organizē informācijas apmaiņu starp lejupējiem tirgotājiem, kā arī piegādātājiem, kuri sniedz un saņem tirgotāju datus pēc pašu šo tirgotāju iniciatīvas. Tāpat arī tirgotāji var būt vainojami par aizliegtu vienošanos gan pašu, gan augšupējo tirgus dalībnieku organizētās informācijas apmaiņas shēmās.

Atbildības konstatēšanā parasti nav nozīmes tam, vai informācijas apmaiņā iesaistītais uzņēmums no nelikumīgās vienošanās ir guvis labumu vai vismaz teorētiski būtu varējis to gūt. Ja notiek apmaiņa ar komerciāli sensitīvām

ziņām, proti, tādām, kas tiešā veidā ļauj izdarīt secinājumus par sāncensā „konkurences parametriem” (piemēram, cenām, apjomiem, darbības teritorijām, klientu grupām), konkurences aizsardzības iestādes lielākoties uzskata, ka izdarīts tā sauktais pārkāpums „pēc mērķa”, kas nozīmē, ka iestādei nenākas pierādīt vienošanās faktisku ietekmi. Visu vienošanās dalībnieku nodarīts kaitējums konkurencei tiek prezumēts.

Pārkāpumu var izdarīt gan lieli, gan mazi tirgus dalībnieki. Vienošanās aizliegums – atšķirībā no domnējošā stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas aizlieguma – principā ir piemērojams arī uzņēmumiem bez vēra ņemamas tirgus varas. Konkurences aizsardzības iestāžu līdzšinējā prakse *hub-and-spoke* tipa lietās ļauj domāt, ka šāda veida pārkāpumos „specializējas” lielle uzņēmumi, taču tas skaidrojams ar augstāku izmeklēšanas prioritāti. Lēmumu motivācija atklāj, ka nav principālu šķēršļu aizliegumu piemērot arī maziem tirgus dalībniekiem.

Retos gadījumos konkurences aizsardzības iestādes mēdz neuzlikt naudas sodus tādiem aizliegtu vienošanās dalībniekiem, kuri nebauda tirgus varu un kuri veiksmīgi argumentē, ka būtu bijis grūti pretoties lielāka augšupēja vai lejupēja sadarbības partnera iniciētam pārkāpumam. Tomēr pat maziem tirgus dalībniekiem nevajadzētu pašauties uz šo iespēju izvairīties no soda.

Piesardzības pasākumi

Trīsstūrveida informācijas apmaiņa ir viena no konkurences tiesību jomām, kurās iespējama visstraujākā prakses attīstība. Taču jau šobrīd ir iespējams definēt dažas vadlīnijas, kas palīdzēs samazināt pārkāpuma risku.

Pirmkārt, jāizvairās no jebkuras nepublickas datu apmaiņas, kuras rezultātā uzņēmums var uzzināt konkrēta cita konkurenta komerciāli sensitīvu informāciju. Ir atļauts no augšupēja vai lejupēja sadarbības partnera iegūt informāciju par savu tirgus daļu absolūtā un relatīvā izteiksmē pēc apgrozījuma un apjoma, taču jāņem vērā, ka pat vertikāla informācijas apmaiņa var būt riskanta, ja iegūto datu griezumā vai tirgus struktūras dēļ ir iespējams aprēķināt konkrēta konkurenta tirgus daļu vai cenas.

Uģis Zeltiņš,
zvērinātu
advokātu
biroja
COBALT
zvērināts
advokāts

Otrkārt, ja uzņēmums citam nekonkurējošam tirgus dalībniekam nodod komerciāli sensitīvu informāciju, vēlams noslēgt līgumu, kas saņēmējam aizliedz attiecīgos datus tieši vai netieši izplatīt datu avota konkurentiem vai radīt apstākļus datu nonāksšanai konkurentu rīcībā.

Treškārt, pat ja bez īpaša uzaicinājuma tirgus dalībnieks saņem sensitīvu konkurenta informāciju, ieteicams informācijas avotam rakstveidā lūgt šādus sūtījumus neatkārtot un viņu brīdināt par konkurences tiesību pārkāpuma risku. Ja lūgums un brīdinājums nelīdz, par nepieprasītajiem sūtījumiem jāinformē konkurences aizsardzības iestāde. Ja saņēmējs nav protestējis, pasivtāte var tikt uzskatīta par klusējo izteiktu piekrišanu informāciju saņemt, savukārt saņemšana ļauj prezumēt izmantošanu:

„(...) ja nav pierādījumu par pretējo, kas ir jāiesniedz attiecīgajiem uzņēmējiem, ir jāpieņem, ka uzņēmumi, kas piedalās darbību saskaņošanā un kas turpina darboties tirgū, lai noteiktu savu rīcību šajās tirgū, ņem vērā informāciju, kas iegūta, tiem apmaiņoties ar to ar saviem konkurentiem.”⁴

Ceturtkārt, iegādājoties tirgus izpētes datus, uzņēmumam jāapsver, vai nepastāv saprātīgas aizdomas, ka izpētes pakalpojumu sniedzējs citu tirgus dalībnieku informāciju iegūst tiešas, nepublickas saziņas ceļā, nevis apkopojot publiski pieejamas ziņas un izdarot aplēses. Līgumā par datu iegādi ir vēlams iekļaut izpētes pakalpojumu sniedzēja apliecinājumu, ka tas nedarbosies kā konkurentu informācijas apmaiņas starpnieks.

JURISTA PADOMS

- 1 Pamatnostādnes par Līguma par Eiropas Savienības darbību 101. panta piemērojamību horizontālās sadarbības nolīgumiem, ES Oficiālais Vēstnesis 2011/C 11/01, ¶155
- 2 Tulkojumā no angļu valodas: riteņa rumba un spieķi
- 3 ES Vispārējās tiesas 08.07.2008. spriedums lietā T-99/04 [AC-Treuhand], ¶130
- 4 ES tiesas 19.03.2015. spriedums lietā C-286/13 P [Dole], ¶127

Materiāls tapis
sadarbībā ar

COBALT